

Antoniushof

een monument in Utrecht Oost

Een monumentaal pand en zijn gebruikers...

De Antoniushof is al meer dan honderd jaar een begrip in Utrecht. Dit prachtige gebouw aan de oostkant van de stad begon zijn leven onder de naam St. Antonius Gasthuis en huisde zieke burgers en pasgeboren baby's. Tijdens de Tweede Wereldoorlog deed het dienst als militair ziekenhuis. En sinds halverwege de jaren tachtig van de vorige eeuw wordt een deel van het oude ziekenhuis bewoond door huurders van Bo-Ex, nadat het geschikt is gemaakt voor permanente huisvesting.

Niet alleen bij bewoners roept de Antoniushof nostalgische gevoelens op, ook burens, oud-medewerkers, de architect en de oud-directeur van Bo-Ex vinden het gebouw nog steeds heel bijzonder. In deze krant vertellen zij hun verhaal.

De eerste jaren van het St. Antonius Gasthuis in Utrecht

Tussen 1907 en 1910 werken honderden mannen aan de nieuwbouw van het St. Antonius Gasthuis. Het ligt vlakbij het pas aangelegde Wilhelminapark. Het verhaal gaat dat aartsbisschop monseigneur H. Van de Wetering het terrein, met daarop een boerderij, in 1903 koopt van een makelaarsfamilie. In 1908 legt firma Hillen en Roosen de eerste steen. Het bedrijf ontvangt voor de bouw 'maar liefst' 307.000 gulden. Tweeënhalf jaar later, in 1910, arriveren de Zusters van Liefde, de artsen en de eerste patiënten.

ANTONIUS VAN PADUA

Er is al eerder een gasthuis in Utrecht dat de naam van de heilige Antonius draagt, namelijk in de Middeleeuwen. Het staat buiten de stad en doet dienst als passantenhuis. Het wordt een keer verwoest en herbouwd en heeft door de eeuwen heen verschillende functies. In 1817 valt het doek voor het gasthuis definitief, als het stadsbestuur zeven Utrechtse gasthuizen samenvoegt. In de twintigste eeuw keert het St. Antonius Gasthuis terug in stad. Het ziekenhuis dankt zijn naam aan **Antonius van Padua, van wie het beeld te zien is in de voorgevel aan de Prins Hendriklaan**. Deze volksheilige behoorde onder andere voor demonen, onvruchtbaarheid, schipbreuk en oorlog. Waarom de aartsbisschop zijn gasthuis naar deze heilige vernoemt, is niet duidelijk.

De verzorging van de zieken wordt gedaan door de **Zusters van Liefde**. Deze congregatie vindt haar oorsprong in 1832 in Tilburg en werkt vooral in de ziekenzorg en het onderwijs. In 1845 openen de zusters een inrichting in Utrecht en drie jaar later ook een weeshuis. Tijdens de vier cholera-epidemieën tussen 1848 en 1866 verplegen ze de zieken. Daarmee vestigen de zusters hun naam in de stad.

CORRIDORZIEKENHUIS

In de negentiende eeuw worden veel ziekenhuizen gebouwd volgens het **paviljoensysteem**: alle afdelingen hebben een vrijstaand paviljoen. Ver van elkaar, zodat ziekten niet gemakkelijk via de lucht – zoals men dan nog denkt – van de ene afdeling naar de andere kunnen komen. Als later blijkt dat besmetting gebeurt door bacteriën, worden steeds meer ziekenhuizen gebouwd volgens het **corridorsysteem**. Afdelingen worden met gangen aan elkaar verbonden.

Het St. Antonius Gasthuis is zo'n corridorziekenhuis. Het in 1910 voltooide deel heeft de vorm van een trapezium. De **kapel** zit dan aan de achterkant. Het ziekenhuis is nog niet af: door acuut geldgebrek ontbreken twee verpleeggebouwen aan de achterzijde, waarvoor alleen de fundamenteën zijn gelegd. Later, als de twee gebouwen in 1927 zijn voltooid, vormt de kapel het centrum van het ziekenhuis.

LICHT EN LUCHT

In de vleugel achter de voorgevel zijn de zalen voor de **derde en vierde klasse**: de armlastige patiënten. In de oostelijke vleugel zijn de kamers en uitgestrekte serres voor patiënten die het financieel beter voor elkaar hebben.

Opening nieuwe vleugel. In het midden zittend: de commissaris der Koningin, Dr. H. Th. s' Jacob, rechts van hem Mgr. van de Wetering en Deken de Wit. Daarachter staand: Burgemeester Dr. J.P. Fockema Andrea. Geheel rechts staand: de gem. secretaris Dr. J. de Lange en de wethouders van Schaick en Smulders.

Gang van de klasse-afdeling op de eerste verdieping van de zuidoostelijke vleugel, uit het zuidwesten 1982.

Interieur 1e klasse 1945-1955

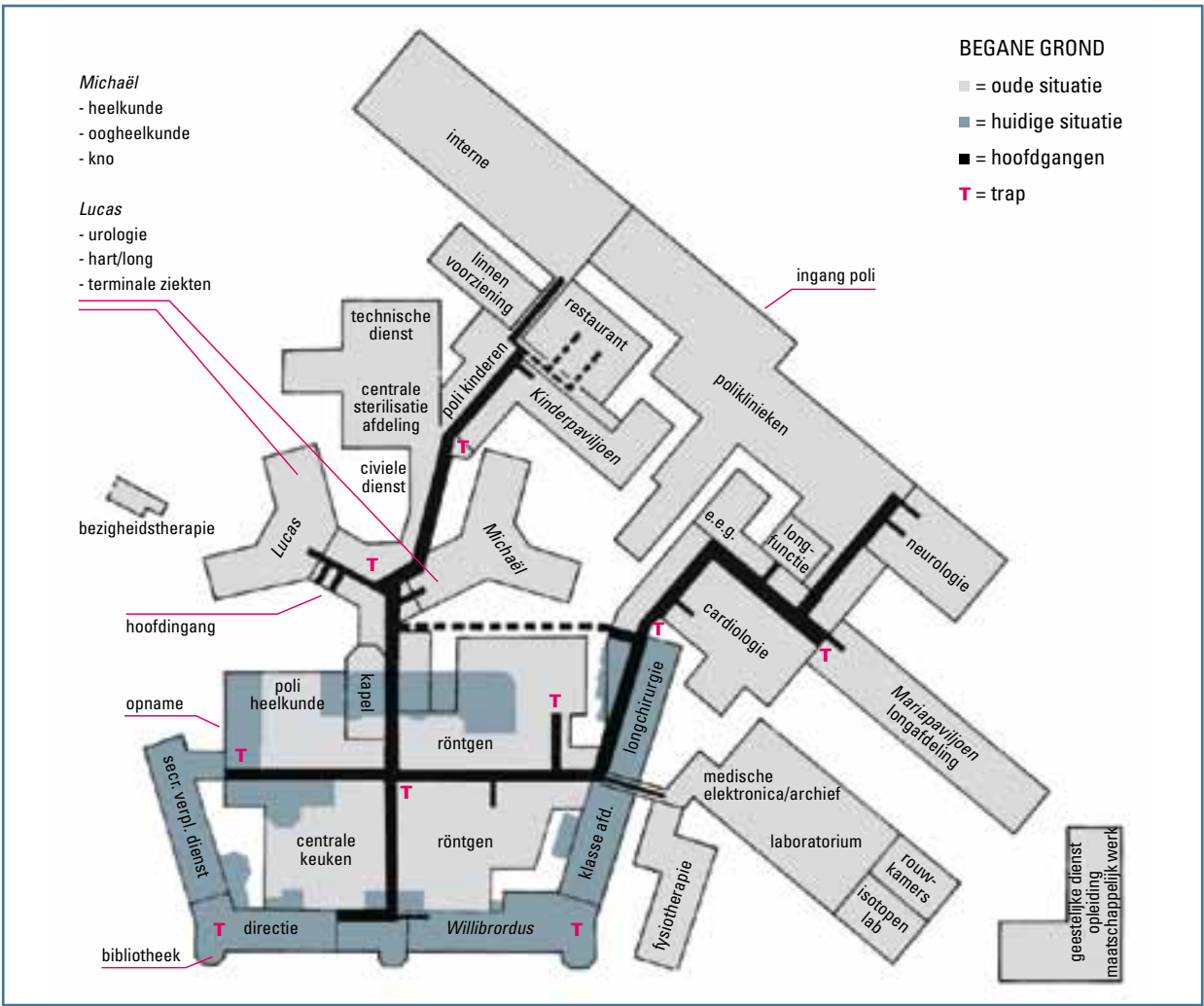

Gezicht op een autobus bestemd voor ziekenvervoer bij de ingang van het St.-Antoniusziekenhuis, Prins Hendriklaan 1944.

Hoewel de architectuur traditioneel is, beschikt het ziekenhuis over diverse moderne snufjes, zoals centrale verwarming, elektrisch licht en warm en koud stromend water op alle kamers. Uit hygiënisch oogpunt hebben alle kamers en gangen **ronde hoeken**, zodat stof en vuil gemakkelijk kunnen worden verwijderd. Er is bij de bouw ook op andere manieren goed nagedacht over het welzijn van de patiënten. Alle patiëntenkamers liggen aan de buitenzijde van de gangen, zodat patiënten optimaal kunnen profiteren van licht en lucht.

LANGE WANDELINGEN

Boven de hoofdingang aan de Prins Hendriklaan zit een overdekte uitbouw, zodat patiënten die met een taxi of de ambulance bij het ziekenhuis arriveren, geen last hebben van eventuele regen. Na de Tweede Wereldoorlog groeit het ziekenhuis uit zijn voegen en is het nodig de hoofdingang te verplaatsen naar de Jan van Scorelstraat. Dat verhelpt het euvel van honderden patiënten en bezoekers die dagelijks lange wandelingen door het ziekenhuis moeten maken. Via de nieuwe hoofdingang kunnen zij snel de poliklinieken bereiken en er is ruimte voor een parkeerplaats. Daarmee zijn ook de parkeerproblemen op de Prins Hendriklaan opgelost.

Gezelligheid en saamhorigheid in een niet zo efficiënt ziekenhuis

In 1967 kwam Riet van Dal (73) in het Antoniusziekenhuis te werken. Zij was hoofdverpleegkundige Neurologie en een van de weinige leken. In die tijd waren de hoofdverpleegkundigen namelijk nog bijna allemaal religieuzen.

De zieken in het Antoniusziekenhuis werden verpleegd door nonnen: de Zusters van Liefde. "De nonnen werden automatisch hoofd van een van de verpleegkundeafdelingen. Gaandeweg slonk het aantal nonnen, omdat steeds minder vrouwen de roeping van God voelden. Voor de nonnen kwamen leken in de plaats, zoals ik." Dat was vooral voor de specialisten behoorlijk wenen. "Nonnen waren er dag en nacht. Ze sliepen in het klooster bij het ziekenhuis en bleven bijvoorbeeld 's nachts bij doodzieke mensen aan het bed zitten." De leken gingen na hun dienst gewoon naar huis. "De specialisten belden ons rustig 's nachts uit bed als er iets aan de hand was. Nu kun je je dat niet meer voorstellen, maar toen was dat heel normaal."

ALLES VOLGEBOUWD

Het religieuze karakter van het ziekenhuis was ook te zien aan de namen van de afdelingen. De kraamafdeling heette Anna, de afdeling Cardiologie heette Cecilia en de longafdeling heette het Mariapaviljoen. "Voor de nieuwe afdelingen die er bijkwamen, gold dat niet meer. Die kregen gewoon de naam van het specialisme." Omdat het gebouw uit zijn voegen barstte, werd in die tijd veel gebouwd. "Bijna alle ruimtes tussen de gebouwen en in de tuin werd volgebouwd om het ziekenhuis goed draaiende te houden. Het klooster werd afgebroken om plaats te maken voor de operatiekamers. Bijna alles stond in dienst van de hart- en longziektes. Daar was het ziekenhuis landelijk om bekend. We kregen zelfs patiënten uit het buitenland."

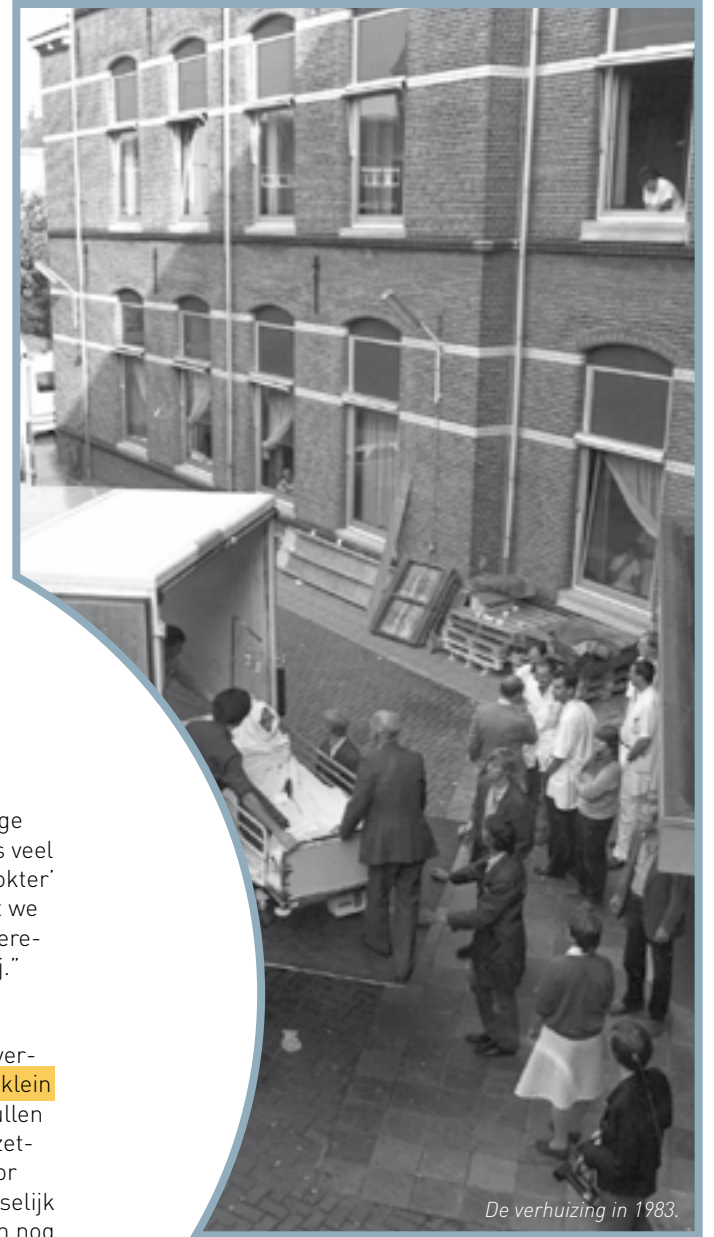
Het was hard werken en het personeel maakte lange dagen, maar alles ging in goede harmonie. "Er was veel respect voor elkaar. We spraken elkaar aan met 'dokter' en 'zuster'. Ook was er veel saamhorigheid. Omdat we middenin de stad zaten, gingen we na een dienst geregeld nog wat drinken met elkaar, in het café vlakbij."

NIET MEER WANDELEN

In 1983 kwam het onvermijdelijke moment van de verhuizing. "Het gebouw in Utrecht was simpelweg te klein geworden. Elk hoekje stond vol, overal stonden spullen opgeslagen. De verhuizing zelf was leuk, want we zetten met zijn allen de schouders eronder om het voor elkaar te krijgen. Maar we vonden het allemaal vreselijk dat we naar Nieuwegein moesten. Er was daar toen nog niets. Het ziekenhuis stond in the middle of nowhere."

Er is er een jarig...

Er was een regel dat bloemen 's nachts van de kamer af moesten omdat deze teveel zuurstof af zouden nemen. Ze werden elke avond op de gang gezet door de zusters en de volgende ochtend weer teruggeplaatst. Wanneer er iemand van het personeel jarig was, werd er her en der een bloem uitgetrokken voor een verjaardagsbos.

Behalve dat de rumoer van de stad ontbrak, werd ook het werken anders. "Het nieuwe ziekenhuis was heel efficiënt geregeld en ingedeeld. Iedereen zat op zijn eigen afdeling en daar hoefde je niet af, want alles werd gehaald en gebracht. Heel handig natuurlijk, maar we vonden het ook jammer, want we zaten daardoor allemaal op een eigen eilandje." Hoe anders was dat in Utrecht. "Omdat het oude gebouw in Utrecht zo overvol was, kenden de artsen en verpleegkundigen elkaar allemaal. Je moest vaak het hele ziekenhuis doorwandelen om ergens iets te halen of te brengen. Het zat heel onlogisch en oneconomisch in elkaar, maar dat maakte het wel heel gezellig."

Zusters van Liefde

Vanaf de start was de dagelijkse zorg voor zieken in het Antonius Gasthuis in handen van de Zusters van Liefde van Tilburg. Deze Congregatie van de Zusters van Liefde van Onze Lieve Vrouw, Moeder van Barmhartigheid is in 1832 opgericht en groeide tot vlak na de Tweede Wereldoorlog uit tot een internationale organisatie met duizenden actieve zusters.

Liefdezusters in het algemeen, waaronder dus ook de Zusters van Liefde van Tilburg leefden samen in een klooster, maar werkten ook nadrukkelijk in de wereld. Leven volgens het Evangelie betekende voor hen in de eerste plaats zorgen voor minderbedeelden, zieken en ouden van dagen. Talloze kinderen kregen ook onderwijs van de zusters.

Het slot

Op de zolder woonden de nonnen. Als er één ziek was en onderzocht moest worden, moest de specialist zich melden bij Moeder Overste. Zij liep dan mee en controleerde het onderzoek. Deze zolder kreeg daardoor de bijnaam “het slot”.

Tussen 1910 en 1985 leefden en werkten zo’n tweehonderd zusters in dit ziekenhuis – zeven dagen per week, tot soms zestien uur per dag. Op het hoogtepunt, in de jaren ‘50 van de twintigste eeuw, werkten er ruim veertig zusters, die allen op zolder gehuisvest waren. Daarna zette de ontzuiling in en groeiden de mogelijkheden voor vrouwen om zich buiten het klooster in te zetten en zich verdienstelijk te maken voor de medemens. Mede daardoor traden er minder vrouwen in bij de Zusters van Liefde. Met de verhuizing naar Nieuwegein verdween uiteindelijk ook de laatste echte zuster uit het ziekenhuis.

EEN MONUMENTAAL
PAND EN ZIJN...

...bezitters

Het St. Antonius Gasthuis is pas een paar jaar open als in 1914 de Eerste Wereldoorlog uitbreekt. Het ziekenhuis ligt vlakbij de belangrijkste verdedigingslinie van Nederland, de Nieuwe Hollandse Waterlinie, die langs de oostkant van Utrecht loopt. Een van de forten van de verdedigingslinie, fort Vossegat, is maar een paar straten verwijderd van het ziekenhuis, hemelsbreed slechts 500 meter. Zouden de Duitsers tot daar oprukken, dan ligt het ziekenhuis in de vuurlinie.

BELLEN VANUIT DE TOREN

Op last van de Utrechtse garnizoenscommandant wordt het St. Antonius Gasthuis daarom in augustus ontruimd. Althans, dat is de bedoeling, maar de geneesheer-directeur en de moeder-overste weigeren te vertrekken. De evacuatie van patiënten gaat door, maar de zusters blijven. Zodra in september de acute dreiging is geweken, keren de patiënten terug en is alles weer zoals het was. Althans, bijna alles. Want de toren van het gasthuis doet vanaf dat moment dienst als observatiepost. Vandaaruit worden telefonische berichten naar de omliggende forten verstuurd.

NAAR DE KANAALSTRAAT

Ook aan de vooravond van de Tweede Wereldoorlog ligt het ziekenhuis in de gevarenzone. Opnieuw evacueren dus, naar het parochiehuis en het zusterhuis van de St. Antoniusparochie in de Kanaalstraat. Ter voorbereiding worden daar voorraden voeding, verplegingsartikelen en genees- en verbandmiddelen aangelegd. Als de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvallen, worden zoveel mogelijk patiënten ontslagen. Niet vanwege de evacuatie, maar om ruimte te maken voor Nederlandse soldaten die gewond zijn geraakt tijdens de gevechten op de Grebbeberg, waar Nederland zijn voorste verdedigingslinie heeft.

EVACUEREN EN WEER TERUG

Vier dagen later, op 14 mei, volgt dan alsnog de evacuatie, omdat de Duitsers Utrecht dreigen te bombarderen als Nederland niet capituleert. Patiënten worden per koets overgebracht naar het Stads- en Academisch Ziekenhuis aan de Utrechtse Catharijnesingel en naar sanatorium Berg en Bosch in Bilthoven. Een deel van de zusters vertrekt naar het klooster aan de Springweg, terwijl de rest met zo’n tachtig patiënten naar de Kanaalstraat gaat. In twaalf uur tijd is het ziekenhuis leeg. Maar zodra iedereen goed en wel op zijn nieuwe onderkomen is, komt het bericht dat Nederland de wapens

Het St. Antonius Gasthuis tijdens de oorlog

heeft neergelegd en dat de dreiging van het bombardement is geweken. Er volgt een evacuatie in omgekeerde volgorde en 12 uur later is iedereen weer aan de Prins Hendriklaan. In nog geen 36 uur tijd is het ziekenhuis ontruimd, verhuisd, terugverhuisd en opnieuw ingericht.

2400 GEWONDEN

Een ander opvallend moment tijdens oorlogstijd vindt plaats in 1944. De Wehrmacht vordert het hele ziekenhuis. Alleen het kinderpaviljoen blijft beschikbaar voor de allerzwaarste patiënten en een deel van de zusters. Het ziekenhuisbestuur en moeder-overste spreken met de militaire autoriteiten af dat deze zusters koken en wassen voor de Duitsers, zodat ze een oogje in het zeil kunnen houden. De artsen hebben felle kritiek op dit plan. Zij vinden dat de zusters moeten vertrekken. Wat volgt zijn discussies over of de zusters moeten blijven of niet en of ze de Duitsers misschien zelfs moeten verplegen. De aartsbisschop hakt uiteindelijk de knoop door: het ziekenhuis wordt ontruimd. Maar

leeg is het daarna allerm minst, want het St. Antonius Gasthuis doet dienst als militair hospitaal en is overvol. In plaats van de gebruikelijke 425 patiënten waarop het gebouw is berekend, liggen er 2400 gewonde soldaten, tot in de gangen aan toe. Pas op 23 mei wordt het ziekenhuis weer vrijgegeven en op 16 juli opent het zijn deuren voor de eerste patiënten.

Werken zonder geld

Na de Eerste Wereldoorlog klaagde een co-assistent bij Moeder Overste over zijn lage vergoeding. Zij belooft met Mgr. van de Wetering te overleggen. Het verhaal gaat dat zij dit niet deed en het verzoek zelf afwees. Dit omdat de zusters 10 of meer uur per dag werkten, zonder salaris en als liefde voor God.

Een groep marcherende soldaten van de Hermann Goeringdivisie 26-09-1943.

De oude **grandeur** gered van de sloop

Regentenkamer, vleugel A.

Slopen of behouden, dat was de vraag toen het oude ziekenhuis leeg zou komen te staan. Bo-Ex-directeur Johan Klinkenberg (65) is blij dat het markante gebouw grotendeels van de sloopkamer is gered.

"Sloop en nieuwbouw is soms een goede oplossing, maar de sloopplannen riepen veel weerstand op in de wijk", vertelt hij. "Er was een bewonersinitiatief ontstaan voor behoud van het pand en Bo-Ex heeft zich daar toen bij aangesloten." Toen eenmaal duidelijk werd dat het oude ziekenhuis grotendeels behouden zou blijven, kwam Bo-Ex al snel in beeld als nieuwe eigenaar. "We hebben gepleit voor sociale huurwoningen in het gebouw en dat was vlot akkoord. Alle leden van het college van burgemeester en wethouders waren lid van de Partij van de Arbeid, dus er was brede steun voor ons voorstel."

RIJK BETIMMERD

Terwijl het ziekenhuis nog in bedrijf was, werd de ombouw naar woningen al voorbereid. "We konden niet overal goed bij, er waren bijvoorbeeld nog gewoon operaties gaande. Bouwkundigen gluurden via het raampje in de deur naar binnen, om de mogelijkheden van de operatiekamers in te schatten."

Al snel werd duidelijk dat het hoofdgebouw zou blijven staan – dat was het mooiste deel. De bijgebouwen waren minder fraai en bovendien niet erg bruikbaar. "We hebben ons zeer ingespannen om het karakter van het pand te behouden. De **oude bestuurskamer** was bijvoorbeeld prachtig: rijk betimmerd met het mooiste hout, met veel details. Dat is nu een woning met een apart huurcontract. Daarin staat dat de bewoner niets aan die betimmering mag veranderen, zodat we zeker weten dat de oude grandeur behouden blijft."

DE HOGE HEILIGE ANTONIUS

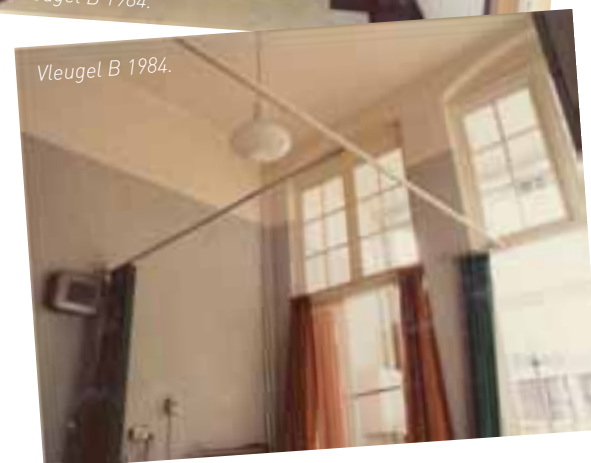
Tijdens de ombouw bleek dat het beeldje van de heilige Antonius niet meer op zijn plek stond, in zijn nis in de gevel. "Na veel zoekwerk bleek het beeldje door

het ziekenhuis te zijn meegenomen. We hebben het teruggekregen. Het leek ons leuk als de wethouder het beeldje zou onthullen tijdens de opening van het 'nieuwe' gebouw."

Johan moet lachen als hij terugdenkt aan het voorval. "Wat de wethouder niet wist, was dat hij in een hoogwerker moest om erbij te kunnen, want die nis zit heel hoog. Toen hij dat zag, vroeg hij wat bedenktijd. Gelukkig was hij zo sportief om in de hoogwerker te stappen, maar eenmaal beneden zei hij dat het eenmalig was. Met een glimlach, dat gelukkig wel."

Vleugel B 1984.

Vleugel B 1984.

Vleugel A 1984.

Vleugel A 1984.

Vleugel B 1984.

Boetseren in een bestaande situatie

Voor de verbouwing.

Het terrein kort voor het opblazen van het kinderpaviljoen, links de klasse-afdeling en rechts het Mariapaviljoen.

Het terrein tijdens het opblazen van het kinderpaviljoen (achtergrond), links het Mariapaviljoen.

Het opblazen van de schoorsteen van het ketelhuis. Rechts enkele huizen aan de Rembrandtkade.

Het omlaaghalen van de toren tijdens de sloop van de kapel.

Begin jaren tachtig werd het oude Antoniusziekenhuis door drie architecten omgetoverd tot woongebouw. Rijnhold Noorlag (66) was een van hen.

Aan die opdracht ging een lang maatschappelijk debat vooraf, herinnert hij zich. "Ik werkte in die tijd als projectleider stadsvernieuwing voor de gemeente Utrecht. Er was veel spanning op de woningmarkt: veel vraag en weinig aanbod, met name voor starters. **Revalidatiecentrum De Hoogstraat had het terrein van de Antoniushof aangekocht** en het was onduidelijk of het oude gebouw gesloopt zou worden om plaats te maken voor nieuwbouw. Vanuit de stad kwam er toen een discussie op gang: waarom kan een deel van het terrein niet worden bewoond en zo ja, zullen we dan de Antoniushof geschikt maken voor bewoning? Uiteindelijk is er een **compromis gesloten met De Hoogstraat**: de helft van het terrein was voor hun, de andere helft voor herbestemming. Dat werd toen een van de eerste grote ombouwprojecten van Nederland."

SOCIALE WONINGBOUW

Rijnhold was nauw betrokken bij de voorbereidingen en het haalbaarheidsonderzoek. Een deel van het oude ziekenhuis moest worden gesloopt, omdat het niet geschikt was voor bewoning. "De keuken, het mortuarium en de apotheek waren bijvoorbeeld niet aan te passen, dat deel is gesloopt. De voorgevel met het torentje, het dak en de raampartijen heeft monumentale waarde. Het was evident dat deze behouden zou blijven." Toen de besluitvorming over de toekomst van het oude ziekenhuis rond was, kreeg Rijnhold Noorlag samen

met collega-architecten Gerhard Meeder en Sally de Swaan de opdracht gegund om het verbouwproject te realiseren. "Het is heel dankbaar werk om te boetseren in een bestaande situatie", zegt Rijnhold, "en ervoor te zorgen dat het in de omgeving zou passen. Ook dat Bo-Ex de woningen zou verhuren in plaats verkopen, juichte ik van harte toe. De sociale woningbouw ligt me na aan het hart."

DE EISEN VAN NU

In 2015, bij het dertigjarig bestaan van de 'nieuwe' Antoniushof, mocht Rijnhold een rondleiding geven door het gebouw. Hij was aangenaam verrast door het kwaliteitsniveau van de appartementen. "Dat deed me goed. **Het karakter van de Antoniushof – grote ramen, hoge ruimtes** – is natuurlijk nog even mooi als toen. Ik zou er wel groot voorstander van zijn om het gebouw nu, na ruim dertig jaar, grondig te verduurzamen: isolerend monumentenglas, overal elektra in plaats van gas, luchtwarmtepompen in plaats van cv-ketels. We hebben het gebouw toen geschikt gemaakt als woongebouw voor vijftig jaar en zijn er vanuit gegaan dat halverwege een renovatie nodig zou zijn.

Als men nu innoverende maatregelen uitvoert in het kader van duurzaam bouwen, dan voldoet het oude ziekenhuis als woongebouw aan de eisen van nu en kan het weer jaren mee."

Wonen in de operatiekamer

Cor van Ingen (70) is Antoniushof-bewoner van het eerste uur. Een unieke plek in Utrecht, waar hij al ruim dertig jaar met veel plezier woont.

Cor en zijn partner wonen in de vleugel waar ooit de operatiekamers waren. Niet aan de weg, dus geluids- overlast van auto's en bussen hebben ze niet. "Het is rustig hier", zegt Cor. "Het enige buitengeluid dat we weleens horen, is het gejuich van voetbalsupporters als er wordt gescoord bij een thuiswedstrijd van FC Utrecht."

Binnengeluiden zijn er des te meer. "Als onze boven- burens met schoenen aan door het huis lopen of muziek aanzetten, horen we dat luid en duidelijk. Er zijn weleens metingen gedaan, maar de geluidsoverlast viel binnen de toenmalige norm, dus er kwam geen dubbel plafond. Gelukkig hebben we goede afspraken met de burens. Zij en wij doen thuis onze schoenen uit, zodat we minimaal last hebben van elkaar. Tot nu toe is dat geen probleem geweest, maar met nieuwe burens weet je het natuurlijk nooit. Ik begrijp wel dat het verminderen van de gehorigheid geld kost en dat dat voor Bo-Ex geen prioriteit heeft. Maar met de huidige technieken zou er veel aan de gehorigheid te doen zijn."

VIER KAMERS

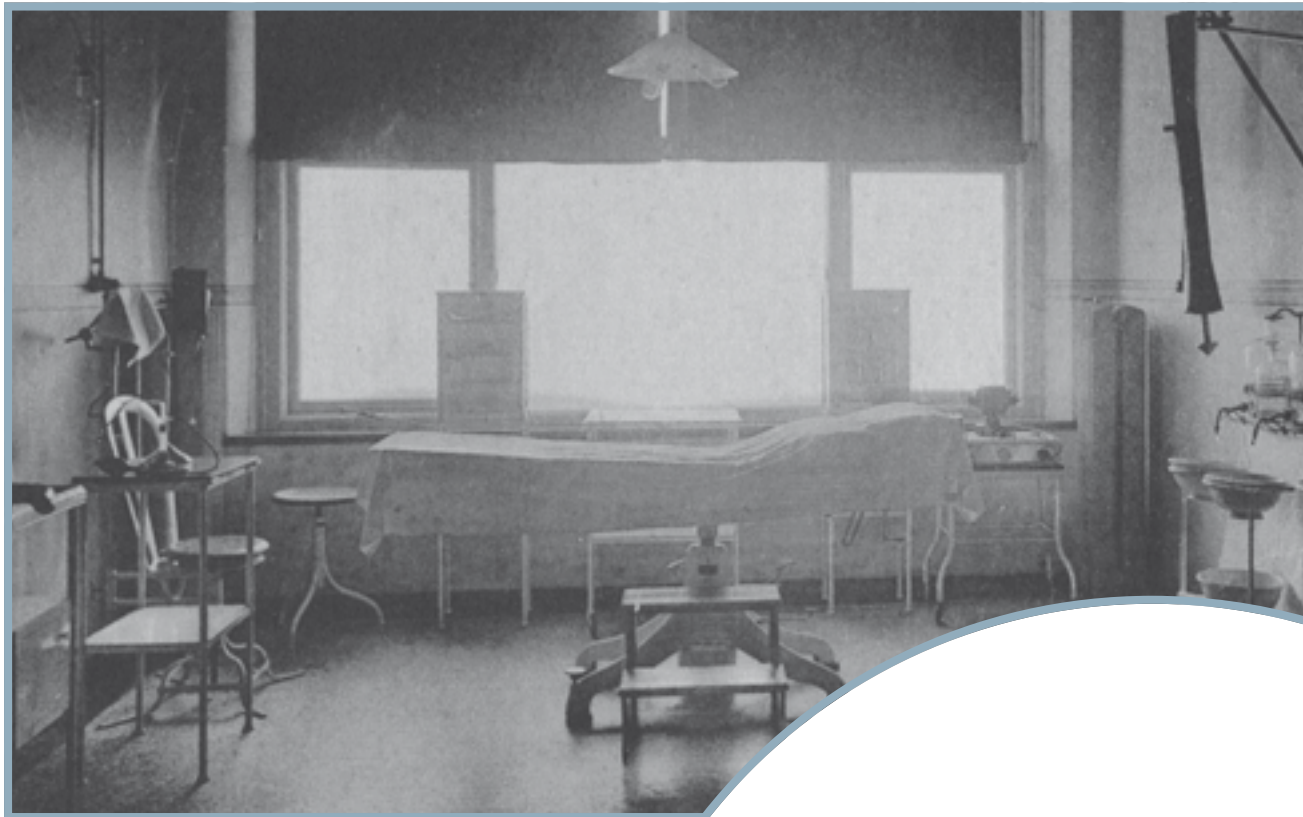
Ook voor het vochtprobleem in de kelder zou hij graag een permanente oplossing zien. "Het gebouw is als een soort boot ontworpen die als het ware in een polderge- bied is afgezonken. Doordat er een deel van de romp is weggehaald, is er een open verbinding met het grond- water ontstaan en dat loopt dus vrijelijk de kelder- ruimte in. Er is in de loop der tijd wel het een en ander verbeterd, maar nog altijd als het grondwater hoog staat, krijgen wij natte voeten in de kelder. Kleding,

De oude lift in vleugel E.

tenten, speelgoed; alles wat je in de kelderbox opslaat, gaat naar schimmel ruiken. We kunnen onze kelderbox dus niet optimaal gebruiken, terwijl we er wel gewoon voor betalen."

Een ander nadeel vindt Cor het gebrek aan duurzaam- heid. "We hebben een hoog energieverbruik. Dat is niet alleen financieel een nadeel, ook het milieu lijdt eronder. Wat mij betreft had Bo-Ex tijdens het recente onderhoud dan ook dubbele ramen moeten plaatsen en zonnecollectoren op het platte dak kunnen zetten." Hoewel Cor aardig wat minpunten kan opnoemen aan de Antoniushof, zijn de voordelen wat hem betreft groter. "Het gebouw is uniek en het is een aangename plek. We kijken uit op de binnenplaats en het torentje.

Mijn partner en ik hebben vier kamers tot onze be- schikking en een balkon op het zuiden. Voor ons samen is dat ruim genoeg en ook toen onze zoon nog thuis woonde, hadden we niet te klagen."

EERSTE HARTOPERATIES

De Antoniushof is voor Cor geen dertien in een dozijn standaard rijtjeshuis. "De sfeer en het karakter van de Antoniushof zijn echt fantastisch. Dat komt natuurlijk mede door de geschiedenis van het pand." Hij schudt de ene na de andere anekdote uit zijn mouw. "In onze vleugel werden de eerste hartoperaties in Nederland gedaan. Hartpatiënten werden de eerste dag na de operatie bewaakt door een team van men- sen. Daarna werden ze verzorgd door twee mensen en vervolgens door één, die moest zorgen dat de patiënt in goede gezondheid bleef. Patiënten bleven na een hartoperatie minstens twee maanden in het ziekenhuis. Thuis was er immers te weinig rust – grote gezinnen – en in het ziekenhuis waren meer faciliteiten zoals een douche."

TRAPLIFT

Bij de overgang van ziekenhuis naar woongebouw was het de bedoeling dat de nieuwe bewoners veel inspraak zouden krijgen in het eindresultaat. "Uiteindelijk bleef dat beperkt tot de kleur van de tegels in de badkamer. Mijn partner en ik vonden de woonkamer een pijpenla, dus we wilden de muur van de gang doorbreken. Dat mocht niet en achteraf was dat maar goed ook. We zijn blij met hoe het is." Hoewel de geschiedenis van de Antoniushof niet doorslaggevend was bij de keuze om er te gaan wonen, hecht Cor inmiddels veel waarde aan het gebouw. "Ik vind het een unieke plek, waar zie je zoiets nou nog?" Hij ziet zichzelf voorlopig dan ook niet vertrekken. "Ik ben 70 en kan nog prima traplopen. Er wonen hier meer ouderen en we hebben het met elkaar weleens over een traplift, maar nu is dat nog niet aan de orde. Het bevalt ons hier uitstekend."

Een hartpatiënt:

"Maar dokter, kan ik nou wel zonder hartzakje verder leven?"

De chirurg:

"Het is oneerbiedig tegenover onze schep- per om te zeggen, maar we kunnen prima zonder pericard (hartzakje) verder leven!"

Hartoperaties

De effectiviteit van hartoperaties moest eerst getest worden op honden. Na de operatie werden ze op het balkon gezet (A'hof 95 t/m 101). De dieren moesten in ieder geval de volgende ochtend nog in leven zijn.

Het verhaal gaat dat er op een nacht een zuster ging kijken op het balkon hoe het met de honden ging, dat ze struikelde en vervolgens haar pols brak.

Het balkon van vleugel E met op de voorgrond het kunstwerk van Hans Leutscher.

Bruiloft op het binnenhof

Een oase in de stad, zo beschrijft Marie Catrien Goddijn (53) de Antoniushof. Ze behoort tot de oude garde van bewoners, want ze woont er al sinds 1989.

Marie Catrien woont met haar twee dochters van 19 en 17 recht onder het torentje in een – inmiddels – vijfkamerwoning. Toen ze er met haar vriend, later haar man, kwam wonen, waren er twee kamers, een woonkeuken en een vide. “Voor ons tweeën was het groot genoeg, maar voor een gezin vonden we het wat krap. Omdat de kamers zo hoog waren, 5 meter maar liefst, was er voldoende ruimte om er een vloer in te leggen en zo een bovenverdieping te maken. Nu hebben we vier slaapkamers, een woonkamer en een woonkeuken.”

GELUK EN VERDRIET

Marie Catrien voelt zich nauw verbonden met de Antoniushof. “Er lopen allerlei lijntjes. Mijn zusje is hier geboren en heeft op de kraamafdeling gelegen. Ook mijn vader lag hier met een gecompliceerde beenbreuk. Mijn tante heeft hier gewerkt als apotheker. En ikzelf heb in het nieuwe St. Antonius Ziekenhuis in Nieuwegein gewerkt.” Ook met de Antoniushof als woongebouw heeft ze een speciale band. “Mijn man en ik hebben ons trouwfeest hier op het binnenhof gegeven. Grote tenten, lange tafels, een soort Italiaanse bruiloft, maar dan in Utrecht. Daarna werden onze dochters geboren. In 2002 overleed mijn man. Ja, er ligt veel geluk en verdriet in dit huis.”

FEESTJE

Mocht ze ooit verhuizen, dan zal het met pijn in het hart zijn. Toch overweegt ze het weleens, in haar behoefte naar meer licht, lucht en ruimte. “Een groot nadeel van de Antoniushof is de geluidsgevoeligheid. Mijn slaapka-

mer zit onder de keuken van de bovenburen. Ik hoor echt elk geluid, zelfs als ze een bord op het aanrecht zetten. Ook als ze op hakken door het huis lopen, kunnen we dat goed horen. Gelukkig heb ik goed contact met onze bovenburen. Als ze een feestje willen geven, vragen ze of het uitkomt. Dan zorg ik dat ik ergens anders slaap.”

Geluidsoverlast komt niet alleen van binnen, maar ook van buiten. Mensen die 's avonds laat op het binnenhof lopen en praten, hun fiets met ketting op slot zetten: “Het komt allemaal rechtstreeks mijn slaapkamer binnen. Ook geluiden van de snelweg hoor ik. Dat lawaai wordt steeds erger. Of ik krijg er zelf meer last van, dat kan ook.”

MOOIESTE STAD VAN EUROPA

Ze droomt dus weleens van wonen bij de zee, maar voorlopig geniet ze nog van haar woning aan de Antoniushof. Een unieke plek, vindt ze. “De wijk is mooi, het gebouw is prachtig, het is een oase in de stad.

Als je op het binnenhof staat en naar mijn woning kijkt, is het net een Frans château met dat leien dak. Ik vind het mooi dat deze historie behouden is gebleven. Ik woon in een soort pied-à-terre in de mooiste stad van Nederland, misschien wel de mooiste stad van Europa.”

Vakantie

Zuster Martiniade, hoofd van de polikliniek, vertelde aan het hoofd Orthopedie dat ze volgende week op vakantie zou gaan.

Op zijn vraag waar ze naar toe ging antwoordde ze: “Nou, ik ga lekker op een stoel hier in de tuin zitten.”

EEN MONUMENTAAL
PAND EN ZIJN...

...restaurateur

Oude ambachten en nieuwe technieken

Rogier Bos (43) is nauw betrokken bij het planmatig onderhoud dat zijn bedrijf, Bos Dakbedekkingen, uitvoert aan de Antoniushof. Geen alledaagse klus, want de werkzaamheden hebben meer weg van restauratie dan van gewoon onderhoud.

De Antoniushof is een gemeentelijk monument, met prachtige details en ornamenten. Die waren toe aan een opknapbeurt en dat vraagt een speciale aanpak. "Het is een bijzonder werk waarvoor we terugvallen op oude ambachten om het weer toekomstbestendig te maken. Het leien dak is een goed voorbeeld. Die leien zijn op een speciale manier in elkaar gevlochten; je kunt er niet, zoals bij dakpannen, eentje tussenuit halen en vervangen voor een nieuwe. Dan gaat het lekken. We reinigen het dak met stoom. Dat werkt beter dan een hogedruksluit: het eindresultaat is mooier en de leien slijten niet."

OUDERWETS LOOD GIETEN

De hoeken, waar de verschillende dakzijden bij elkaar komen, worden afgedekt met loden hoekkepers. "Ook die lopen we allemaal na en vervangen we waar nodig. Op de uiteinden van de nokken staan pironnen: bolvormige ornamenten met oren eraan. Bij sommige pironnen zijn de oren beschadigd. Die maken we na door van klei een mal te maken en daar lood in te gieten. Dat is nog echt het ouderwetse lood gieten. We leiden ons personeel extra op voor dat soort werkzaamheden."

ZONNEPANELEN

Maar het is niet alleen oude ambachten wat de klok slaat. Rogier Bos werkt ook aan een plan om het pand te verduurzamen. "We hebben geopperd om zonnepanelen op het trespas dak te installeren. De oppervlakte is groot en het ziet er vanaf de straat fraaiër uit dan het huidige trespas." Als het aan hem ligt, volgen er

de komende jaren meer duurzaamheidsmaatregelen. "Dak- en vloerisolatie bijvoorbeeld en een duurzame verwarming. Dan is de Antoniushof niet alleen mooi, maar ook energieneutraal."

Piron op het dak.

De koffie werd elke morgen voor het hele ziekenhuis in de centrale keuken gemaakt. Zuster Christoferie van de hartafdeling zorgde dat ze als een van de eersten bij de keuken was om verse koffie te halen voor de cardioloog, (zo was de koffie nog te drinken).

Een Engelse chirurg die op bezoek was schoof het "vies" weg met de opmerking "In all hospitals the coffee tastes the same".

Het torrentje anno 2017.

Auto's tot in de tuin

Piet (78) en Fieke (74) Ververgaert zijn de overburen van de Antoniushof. Ze wonen sinds 1972 aan de Prins Hendriklaan, recht tegenover het torentje.

Hun uitzicht is prachtig, vinden ze, maar vraag je naar hun herinneringen aan het ziekenhuis, dan noemen ze direct de drukte. "Tijdens de bezoeken stond de straat altijd helemaal vol met auto's, bij wijze van spreken tot in onze tuin", vertelt Piet Ververgaert. De bezoekers maakten geregeld een praatje met de overburen. Fieke: "Als ik in de tuin bezig was, spraken mensen me aan. Ze vertelden over hun man, vrouw of kind in het ziekenhuis. Hun verhalen ontroerden me. Dat sociale vond ik mooi."

FIETSSTRAAT MET UITZICHT

Zelf kwamen ze er ook weleens. Fieke: "Ik ben twee keer naar de Eerste Hulp gerend. Met onze oudste zoon na een aanrijding met een auto en met de jongste toen hij van de trap was gevallen." Ze herinnert zich ook nog de verhalen van de mensen die een naaste in het ziekenhuis hadden liggen.

Nu de Antoniushof dienstdoet als woonruimte is het een stuk rustiger in de Prins Hendriklaan. Piet: "De straat is er zeker op vooruitgegaan. Het is een fietsstraat geworden, auto's zijn te gast. En ons mooie uitzicht hebben we behouden."

Restauratie werkzaamheden anno 2017.

De Leyland-Werkspoor autobus nr. 46 van het G.E.V.U. als lijn 3 naar Zuilen in 1964.

Schoon stomen van de gevel.

Pr. Hendriklaan 1920.

EEN MONUMENTAAL
PAND EN ZIJN...

...toekomst

Nieuwe technieken en de toekomst

Zonnepanelen, dak vleugel B.

Woningcorporatie Bo-Ex wil Antoniushof geleidelijk aardgasvrij maken. De plannen passen in de ambitie van de corporatie om samen met de gemeente op te trekken in de richting van een energieneutrale stad in 2030.

Euson Engeltina, projectleider: De woningen zijn aangesloten op stadsverwarming en onze huurders koken op aardgas. Als iemand verhuist, kunnen we het aardgas afkoppelen en een voorziening maken voor elektrisch koken. Maar onze ambitie gaat verder.

Met een kleine groep bewoners gaan we op korte termijn overleggen over een proef met enkele woningen: één 'all electric' en vier andere energieneutraal.

'All electric' en 'energieeneutraal'.

We willen onder meer ontdekken welke combinatie van maatregelen tot het beste resultaat leidt qua energiebesparing. Dan moet je bijvoorbeeld denken aan isoleren en ventileren, duurzame vormen van verwarming én het gebruik van zonnepanelen. Die zijn hier mogelijk zonder aantasting van het monumentale uiterlijk.

Omdat de energierekening van huurders door deze maatregelen daalt, wordt wonen beter betaalbaar. Hopelijk worden ze bij dit vooruitzicht enthousiast over het energieneutraal maken van het hele complex.

Deze krant is een eenmalige uitgave
i.o.v. Bo-Ex, Utrecht.
juli 2017, Oplage 5000 stuks.

Eindredactie

Esther Gruter en Erna Kensen.

Teksten

Suus van Geffen

Beeldmateriaal

Het Utrechts Archief, Elwin Mullekes Photography,
Eddy Steenvoorden, Tj.E. Swierstra, Aviodrome
Luchtfotografie, Lelystad en Bianca Meeuwsen.

Ontwerp en opmaak

www.circlevormgeving.nl

Drukwerk

Drukkerij Trepico, Nijkerk

Met dank aan

Riet van Dal, Johan Klinkenberg, Rijnhold Noorlag,
Cor van Ingen, Marie Catrien Goddijn, Rogier Bos,
Piet en Fieke Ververgaert en Ineke de Groot.

Verantwoording

De teksten op pagina 2, 3 en 5 zijn deels ontleend aan
de publicatie van: R. Wolf, Heilig vuur: "het St. Antonius
Ziekenhuis te Utrecht/Nieuwegein 1910-2000"
SUN, Nijmegen 2000 (ISBN: 905875121X).

Disclaimer

Niets van deze inhoud mag verveelvoudigd en/of openbaar gemaakt worden op welke wijze dan ook zonder toestemming vooraf. De foto's uit deze uitgave zijn afgekocht of komen uit bronnen waarvan verondersteld wordt dat deze vrij van copyright zijn. Circle vormgeving is niet aansprakelijk van onjuist gebruik hiervan door derden.